

בס"ד, ב' ניסן התשפ"ו

מנחות ס"ח – חשש אכילה בטעות, והיתר חדש במדינה ובמקדש

שאלות:

1. דוב רוצה לאפות עוגה מקמח 'חדש' בראש חודש ניסן, זה מותר?

חשש לאכילה בטעות בחדש וחמץ

- בדף הקודם ראינו סתירה בשיטות התנאים בין המשנה במנחות לבין המשנה בפסחים, האם חוששים שאדם בטעות יאכל חמץ או חדש.
    - במשנה שלנו **רבי מאיר** סובר ש**חכמים** חששו שאם אדם יתעסק בהכנת התבואה החדשה (קצירה וטחינה) לפני הקרבת העומר, הוא עלול לאכול ממנה בטעות, ולכן הדבר נעשה "שלא ברצון חכמים". **רבי יהודה**, לעומת זאת, לא חשש לתקלה כזו וסבר שהדבר נעשה "ברצון חכמים".
    - במשנה בפסחים: הדעות הפוכות. לעניין בדיקת חמץ במהלך הפסח (למי שלא בדק קודם), **רבי יהודה** חושש שאם האדם יתעסק בבדיקת החמץ הוא עלול לאכול ממנו וחכמים, לא חששו ואמרו לבדוק גם בתוך הפסח.
  - **רבה** ניסה לתרץ את שיטת **רבי יהודה** בזה שבעניין "חדש", ההיתר להתעסק בתבואה נעשה תחת מגבלות ושינויים (כמו קטיפה ביד במקום במגל), והשינוי הזה מזכיר לאדם שהתבואה אסורה.
  - **אביי הקשה** על **רבה** (מדין "בית השלחין" שבו קוצרים כרגיל), ובסופו של דבר תירץ שיש הבדל שב"חדש", אדם פורש מהתבואה החדשה במשך כל השנה האחרונה, ולכן הוא זוכר היטב שהיא אסורה לו. בחמץ, לעומת זאת, האדם רגיל לאכול חמץ כל השנה ואינו נבדל ממנו, ולכן יש סיכוי גבוה יותר שיאכל בטעות מתוך הרגל.
  - **רבא מיישב** את הסתירה בדעת **חכמים** (שבפסח לא חוששים): שדווקא בעניין בדיקת חמץ, מכיוון שהאדם מחפש את החמץ במטרה מפורשת לשרוף אותו, ודאי שהוא לא יבוא לאכול ממנו, ולכן שם אין לחשוש לתקלה.
  - **רב אשי** ניסה לתרץ את **רבי יהודה** בזה שבמשנה שלנו מדובר על שווקי ירושלים שיתמלאו ב"קמח קלי". שאינו ראוי לאכילה מיידית כמות שהוא, ולכן אין חשש שהאדם יאכל ממנו. אבל הגמרא פורכת את התירוץ הזה, משום שעד שהחטים הופכות לקמח קלי יש שלבים של קצירה וטחינה שבהם הן כן ראויות לאכילה.
2. ג'רי חי בלוס אנג'לס, האם קיים לגביו איסור חדש, ממתי מותר לו לאכול מתבואה חדשה?

מתי מותר לאכול "חדש"? (משנה וגמרא)

המשנה דנה ממתי מותר לאכול את התבואה החדשה ("חדש"):

- בזמן שבית המקדש קיים: התבואה החדשה הופכת למותרת באכילה מיד לאחר הקרבת העומר ביום ט"ז בניסן.

- **דין הרחוקים:** אלו שגרים רחוק מירושלים ולא יודעים מתי בדיוק הוקרב העומר, מותרים לאכול מהתבואה החדשה מחצות היום ואילך. הטעם הוא שחזקה על בית הדין שאינם מתעצלים, ובוודאי הקריבו את העומר עד חצות.
  - הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, ממתי מותר לאכול חדש בזמן המקדש:
    - **רב ושמואל:** בזמן המקדש – הקרבת העומר היא המתירה. בזמן שאין מקדש – הארת המזרח (עמוד השחר) של יום ט"ז היא המתירה. הם מיישבים בכך את הכפילות בפסוקים: "עד הַבִּיאָכֶם" (בזמן המקדש) לעומת "עד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (כשאין מקדש).
    - **רבי יוחנן וריש לקיש:** אפילו בזמן המקדש, הארת המזרח היא המתירה מהתורה. מה שכתוב "עד הַבִּיאָכֶם" הוא רק למצווה לכתחילה – שיש להמתין עד הקרבת העומר, אך בדיעבד התבואה מותרת מהבוקר.
  - משחרב בית המקדש, התקין ריב"ז שיהיה אסור לאכול "חדש" בכל יום ט"ז בניסן ("יום הנף") כולו.
  - הטעם: "מהרה יבנה בית המקדש". אם אנשים יתרגלו כיום לאכול בבוקר (כי אין עומר), בשנה שבה ייבנה המקדש הם עלולים לאכול שוב בבוקר מתוך הרגל, לפני שיספיקו להקריב את העומר (שאז הוא יהיה המתיר מהתורה).
  - לכאורה **רבי יהודה** חולק על **רבן יוחנן בן זכאי** וסובר שאין צורך בתקנה, כי יום ט"ז כולו אסור מהתורה גם ללא מקדש. הוא דורש את המילים "עד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" – שפירושן "עד עיצומו של יום", והכלל הוא ש"עד ועד בכלל", כלומר שהאיסור נמשך לאורך כל היום. אבל **רב נחמן בר יצחק** בגמרא מסביר ש**רבן יוחנן בן זכאי** למעשה דרש את הפסוק **כרבי יהודה** והתכוון שהאיסור הוא מהתורה, ומה שכתוב "התקין" פירושו שדרש והנהיג את הציבור לפי הדין הזה. בחוץ לארץ נהגו להמתין יום נוסף בגלל שלא ידעו מתי קידשו את החודש בארץ ישראל ("ספיקא דיומא"), והגמרא מביאה מחלוקת אמוראים כמה זמן בדיוק המתינו, ומתי אכלו מהתבואה החדשה, בתלות בשאלות, האם איסור חדש הוא מהתורה, והאם מחילים אותו גם על יום נוסף בגלות:
    - **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע:** אכלו בליל י"ז בניסן (אור לשבעה עשר). לדעתם איסור "חדש" בחו"ל הוא מדרבנן בלבד, ולכן לא חששו לספק של יום נוסף מעבר ליום ט"ז.
    - **רבנן דבי רב אשי:** אכלו בבוקר י"ז בניסן. לדעתם "חדש" בחו"ל הוא איסור תורה. לכן הם חששו לספק שמא יום י"ז הוא בעצם ט"ז, ואסור לאכול בלילה. בבוקר הם אכלו כי לשיטתם הארת המזרח מתירה מהתורה, ותקנת ריב"ז (לאסור יום שלם) היא רק דרבנן ולא גזרו אותה על יום הספק.
    - **אביו של רבינא:** נהג להמתין עד מוצאי יום י"ז (אור לשמונה עשר). הוא סבר **כרבי יהודה** ש"חדש" אסור מהתורה כל יום ט"ז כולו, ולכן בגלל הספק החמיר לאכול רק בצאת יום י"ז.
3. עודד רוצה לאכול עוגה מחיטה חדשה בראש חודש אייר, הוא צריך להמתין לקרבן שתי הלחם?

היתר חדש במדינה ובמקדש

המשנה אומרת שהעומר מתיר את אכילת ה"חדש" לכל עם ישראל בכל מקום ("במדינה"), ושתי הלחם שמוקרבים בשבועות מתירים להקריב מנחות מהתבואה החדשה בבית המקדש.

○ המשנה מוסיפה:

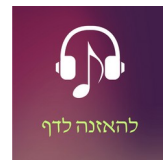
- שאסור להביא מנחות, ביכורים או נסכים מהתבואה החדשה לפני הקרבת העומר. אם אדם עבר והביא – הקורבן פסול. וכמוכן אסור להביא אותם לפני הקרבת שתי הלחם (גם לאחר העומר). אבל אם אדם עבר והביא – הקורבן כשר בדיעבד.
- **רבי טרפון שאל** מה ההבדל בין המקרים – למה לפני העומר זה פסול ולפני שתי הלחם זה כשר?
  - **יהודה בן נחמיה השיב**: שלפני העומר, התבואה עדיין אסורה לגמרי אפילו לאדם פשוט. אבל אחרי העומר, לפני שתי הלחם, התבואה כבר הותרה לאכילת חולין (על ידי העומר), ולכן היא כבר לא נחשבת "דבר אסור" ולכן כשרה למזבח בדיעבד. ו**רבי טרפון** שתק.
  - **רבי עקיבא** ראה ש**יהודה בן נחמיה** שמח על כך שהשתיק את הזקן (**רבי טרפון**), ואמר תמהני אם יאריך ימים. הגמרא מספרת שאכן **יהודה בן נחמיה** נפטר זמן קצר לאחר מכן.
- **רב נחמן בר יצחק** לומד מדברי **יהודה בן נחמיה**, שביכורי יין (נסכים) שהובאו מהחדש אפילו לפני העומר – יהיו כשרים בדיעבד. כי יין מעולם לא נאסר להדיוט לפני העומר (רק תבואת דגן נאסרה באיסור חדש), ולכן אין לו את החומרה של תבואה לפני העומר. וזה מספיק להכשיר אותו בדיעבד, ולא צריך שעומר יתיר אותו למדינה.

4. שמעון זרע חיטים בין פסח לשבועות, האם מותר להביא מהם מנחות לאחר שבועות?

- רמי בר חמא שאל**: האם שתי הלחם מתירים להקריב מנחה מהתבואה גם אם היא לא עברה את התהליך "כסדרן"?
- הסדר הרגיל הוא שקודם זורעים, אחר כך עובר העומר (בפסח) שמתיר להדיוט, ואז שתי הלחם (בשבועות) שמתירים למקדש. השאלה היא, מה הדין אם זרעו את החיטים בין פסח לשבועות? החיטים האלו עברו **קודם** את היתר שתי הלחם ורק בשנה הבאה יעברו את היתר העומר. האם סדר הפוך כזה גם מתיר להקריב אותן למקדש? מיד אחרי העומר?
- **רבה** מנסה לפתור את השאלה מהברייתא שעוסקת בשאלה למה העומר בא משעורים:
    - **רבי אליעזר** לומד מהמילה "כי השעורה **אביב**" שנאמרה לגבי מכת הברד שהכוונה לשעורים בעומר, שגם לגבי מנחת העומר נאמר "**אביב** קלוי באש".
    - **רבי עקיבא** בהוכחה השניה שלו, מוכיח שאם העומר היה בא מחיטים, אז שתי הלחם (שבאים מחיטים) לא היו יכולים להיקרא בתורה "ביכורים" (בכורי קציר חיטים), כי קורבן העומר כבר היה קודם להם באותו סוג דגן.
    - **ההוכחה**: אם היתר "שלא כסדרן" היה עובד, **רבי עקיבא** לא היה יכול להוכיח שהעומר אינו מחיטים, כי היה אפשר למצוא מציאות שבה שתי הלחם הם הראשונים לחיטים של השנה הזו, כי העומר הובא מהחיטים שנזרעו לאחר העומר של השנה הקודמת ולפני שתי הלחם, בין פסח לשבועות. ושתי הלחם מחיטים שנזרעו לאחר שבועות של שנה

הדף לע"נ
אמו"ר שלמה חיים משה ב"ר שמואל מנחם הכ"מ
נלב"ע י"א כסלו התשפ"ו

שעברה. אבל זה לא עובד כי החיטים של העומר שעברו קודם את שתי הלחם, שתי הלחם לא הועילו להם כי הן לא מועילות שלא כסידרן. והם זקוקות לשתי הלחם של השנה ואם יביאו מהם את העומר, שוב שתי הלחם לא יהיו ביכורים. מכאן הוכחה לשאלה של **רמי בר חמא**.

אבל הגמרא בתחילת הדף הבא, דוחה את ההוכחה של **רבה** כי הדרישה של **רבי עקיבא** ל'ביכורים' היא דרישה מהמזבח, כלומר שעל המזבח לא תעלה מנחת חיטים קודם לשתי הלחם. וגם אם שתי הלחם הובאו מחיטים שנזרעו לאחר שבועות של השנה הקודמת, הם עדיין לא ייחשבו 'ביכורים', אם מנחת העומר קרבה מחיטים, ולא בגלל ששתי הלחם לא מועילות שלא כסדרן.